

Autor:

mgr Adrianna Niegierewicz-Biernacka

Afiliacja: Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku
Katedra Postępowania Karnego

Słowa kluczowe (keywords): apelacja (*appeal*), granice środka odwoławczego (*limits of appeal*), postępowanie karne (*criminal proceedings*), zmiany w procedurze karnej (*changes in criminal procedure*)

Abstrakt: Niniejsze opracowanie dotyczy granic rozpoznania apelacji w polskim procesie karnym. Podstawowym celem Autora jest nakreślenie elementów mających wpływ na zakres orzekania przez sąd odwoławczy (art. 433 k.p.k.). Kolejnym celem jest ukazanie wpływu ostatnich nowelizacji postępowania karnego - nowelizacją kodeksu postępowania karnego z 2013 r. (tj. ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego i innych ustaw) oraz z 2016 r. (tj. ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw) na funkcjonowanie w praktyce tych poszczególnych elementów oraz ich ocena.

Abstract: This paper applies the limits of appeal recognition in the Polish criminal procedure. The author's primary goal is to define the elements which influence on the scope of adjudication by the court of appeal (Article 433 of the Code of Criminal Procedure). Another goal is to show the impact of recent amendments to the criminal procedure - an amendment to the Code of Criminal Procedure of 2013 (the Act of 27 September 2013) and from 2016 (the Act of 11 March 2016) on the functioning in practice and evaluation of these elements.

Granice środka odwoławczego¹

1. Wstęp

Niniejsze opracowanie dotyczy granic rozpoznania środka odwoławczego jakim jest apelacja. Zamierzeniem Autora jest nakreślenie w pierwszej kolejności elementów mających wpływ na zakres orzekania przez sąd odwoławczy (art. 433 k.p.k.), następnie ukazanie wpływu dokonanych ostatnimi nowelizacjami zmian postępowania karnego, tj. nowelizacją kodeksu postępowania karnego z 2013 r. (tj. ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego i innych ustaw)² oraz z 2016 r. (tj. ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw)³ na funkcjonowanie w praktyce tych poszczególnych elementów oraz ich ocena.

¹Niniejszy artykuł powstał w ramach projektu badawczego pt. „Czy polski model postępowania odwoławczego w sprawach karnych jest rzetelny?” (konkurs „OPUS 8”) finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki zgodnie z umową nr UMO-2014/15/B/HS5/02689.

² Ustawa z dnia 27 września 2013 r., o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego i innych ustaw, Dz.U. z 2013 r. poz. 1247 zm.

³ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2016 poz. 437.

Zamierzenie to koreluje z ogólną hipotezą badawczą ujętą w założeniach grantu badawczego pt. „Czy polski model postępowania odwoławczego w sprawach karnych jest rzetelny?”, która zawiera się w sformułowaniu, że reforma postępowania karnego wchodząca w życie z dniem 1 lipca 2015 r. dokonując jakościowych zmian polskiego modelu postępowania odwoławczego może stwarzać zagrożenia dla gwarancji rzetelnego procesu karnego i osiągnięcia jego celu, jakim jest wykrycie prawdy obiektywnej.

Tak ujęty cel pracy determinuje hipotezę badawczą, która sprowadza się do twierdzenia, że niektóre uregulowania dotyczące zakresu orzekania przez sąd odwoławczy nie spełniają standardów rzetelnego procesu. Chcąc zweryfikować hipotezę Autor opracowania posłuży się metodą historyczną dokonując analizy i zestawienia obecnych regulacji prawnych zawartych w Kodeksie Postępowania Karnego z regulacjami uchylonymi lub zmienionymi wyżej wskazanymi nowelami, a także wynikami badań ankietowych przeprowadzonych wśród sędziów, odnoszącymi się do poszczególnych zagadnień związanych z rozpoznawaniem sprawy przez sąd odwoławczy.

2. Zagadnienia ogólne i rys historyczny

Wstępnie wskazać należy na podstawową siatkę pojęciową używaną w niniejszym opracowaniu wskazując w pierwszej kolejności na pojęcie granic środka odwoławczego. Należy przytoczyć je niejako na początku rozważań z uwagi na to, iż choć nie funkcjonuje już w kodeksie postępowania karnego, to niewątpliwie utarło się ono w podstawowej siatce terminologicznej języka prawniczego w zakresie polskiej karnej procedury odwoławczej. Pojęcie to było bowiem ujęte w Kodeksie postępowania karnego przez wiele lat, lecz w wyniku nowelizacji kodeksu postępowania karnego z 2013 r. (tzw. ustawa lipcowa, bowiem weszła w życie 1 lipca 2015 r.) już nie funkcjonuje. W doktrynie uznawano, iż budziło poważne wątpliwości interpretacyjne⁴, tym bardziej, że nie było ustawowo zdefiniowane⁵.

⁴⁴ Odnośnie elementów, które wyznaczają granice środka odwoławczego wyróżniano dwa elementy zob. np. S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces Karny*, Warszawa 2013, s. 533; S. Zabłocki, *Postępowanie odwoławcze w nowym Kodeksie postępowania karnego. Komentarz praktyczny*, Warszawa 1997, s. 48; wyróżniano trzy elementy zob. np. Z. Doda, *Konstrukcja granic środka odwoławczego w polskim prawie karnym procesowym*, *Krakowskie Studia Prawnicze*, nr 8/1975, s. 80; wyrównano także cztery elementy zob. np. M. Cieślak, *Podstawowe pojęcia dotyczące rewizji według k.p.k.*, *Palestra*, nr 9/1960; M. Klejnowska, *Ograniczenia sądu odwoławczego orzekającego w sprawie karnej po wniesieniu środka zaskarżenia*, Rzeszów 2008, s. 48-52; inaczej A. Kaftal, *System środków odwoławczych*, Warszawa 1972, s. 231;

⁵ D. Świecki, *Komentarz do art. 433 k.p.k. 433 (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, D. Świecki (red.), Warszawa 2015, s. 77.

Pomimo dyskusji w tym zakresie Sąd Najwyższy ujmował granice środka odwoławczego jako trójwymiarową konstrukcję wyznaczoną przez⁶:

- 1) kierunek zaskarżenia, czyli stosunek środka odwoławczego do interesów oskarżonego, a więc na korzyść lub na niekorzyść oskarżonego;
- 2) zakres zaskarżenia, a więc wskazanie, czy środek zaskarżenia obejmuje całość, czy część orzeczenia;
- 3) zarzuty odwoławcze, czyli zawarte w środku odwoławczym stwierdzenia dotyczące uchybień orzeczenia.

W związku z tym, iż obecnie Kodeks Postępowania Karnego nie posługuje się wyżej wskazanym pojęciem, należy wskazać kolejno na funkcjonujące w nauce procesu karnego pojęcia: zakresu kontroli odwoławczej oraz granic rozpoznania sprawy (granic orzekania sądu odwoławczego).

Zakres kontroli odwoławczej wyznaczany jest przez skarżącego w środku odwoławczym, bowiem zgodnie z art. 427 § 1 *in principio* k.p.k., odwołujący się powinien wskazać w nim zaskarżone rozstrzygnięcie lub ustalenie [...]. Zgodnie natomiast z art. 433 § 1 k.p.k. sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę w granicach zaskarżenia (inaczej zakresem zaskarżenia) i podniesionych zarzutów (o ile zostały sformułowane), a zatem w perspektywie dwuelementowej. Zakres zaskarżenia jest pojęciem odnoszącym się do stron postępowania. Orzeczenie może być zaskarżone przez stronę w całości lub w części, możliwe jest także zaskarżenie samego uzasadnienia orzeczenia (art. 425 § 2 k.p.k.)⁷. Opierając się na treści środka zaskarżenia uwzględnieniu podlegają zasady zawarte w art. 447 k.p.k. (apelację co do winy uważa się za zwróconą przeciwko całości wyroku, co do kary - za zwróconą przeciwko całości rozstrzygnięcia o karze i środkach karnych, co do środków karnych, środka kompensacyjnego, przepadku - za zwróconą przeciwko całości rozstrzygnięcia w tym zakresie; podstawą apelacji nie mogą być zarzuty określone w art. 438 pkt 3 i 4 k.p.k. związane z treścią zawartego porozumienia, o którym mowa w art. 343, 343a i 387 k.p.k.). Natomiast zarzuty odwoławcze są to twierdzenia skarżącego o uchybieniach popełnionych przez sąd I instancji⁸. Zauważyć wypada, iż o ile granice zaskarżenia są zawsze elementem stałym tej kontroli, o tyle zarzuty są elementem ruchomym, bowiem odwołujący się, jeżeli nie jest podmiotem profesjonalnym, nie musi formułować zarzutów (o czym szerzej

⁶Wyrok SN z dnia 12 kwietnia 2001 r., sygn. akt III KKN 354/00, Legalis.

⁷D. Świecki, *Komentarz do art. 433 k.p.k. (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, J. Skorupka (red.), Warszawa 2016, Legalis

⁸D. Świecki, *Komentarz do art. 433 k.p.k., op. cit.*, Legalis

w dalszej części opracowania). Poza wskazane granice sąd odwoławczy może wyjść jedynie w wypadkach wskazanych w ww. artykule, tj. w wypadkach wskazanych w art. 435, 439 § 1, 440 i 455 k.p.k. i wówczas należy mówić o rozpoznawaniu środka odwoławczego.

Pojęcie granic rozpoznania jest pojęciem szerszym, bowiem dotyczy rozpoznania w rozumieniu wydania konkretnej decyzji (nie zaś samego procesu kontroli). Za S. Waltośiem wskazać należy, że po noweli lipcowej, granicę rozpoznania sprawy przez sąd odwoławczy wyznaczają bezspornie trzy elementy (*de facto* tożsame jak przy przytoczonych wcześniej granicach środka odwoławczego wskazanych przez SN):

- 1) granice zaskarżenia,
- 2) zarzuty odwoławcze (jednak tylko wówczas, gdy środek odwoławczy zarzuty takie zawiera)
- 3) kierunek środka odwoławczego⁹.

Oprócz elementów wymienionych przy pojęciu zakresu kontroli odwoławczej (granice zaskarżenia, podniesione zarzuty), przy pojęciu granic rozpoznania wymienić należy kierunek środka odwoławczego¹⁰, a także jak wskazuje się w literaturze przedmiotu, zakaz *reformationis in peius* i reguły *ne peius*¹¹.

Element w postaci kierunku środka odwoławczego należy wymienić dopiero przy pojęciu rozpoznawania środka odwoławczego. Związane jest to bowiem z zakazem *reformatio in peius*, bowiem w wypadku wniesienia środka odwoławczego na korzyść oskarżonego sąd odwoławczy jest nim związany, zaś w razie zaskarżenia na niekorzyść sąd może orzec na korzyść w warunkach art. 434 § 2 k.p.k. dlatego też uznać należy, że ten element aktualizuje się dopiero w momencie orzekania¹². Podobnie rzecz przedstawia się przy regułach *ne peius*, szczególnie istotnych w momencie orzekania.

W oderwaniu od granic zaskarżenia, sformułowanych zarzutów jak i kierunku zaskarżenia, w sferze decyzyjnej sądu odwoławczego pozostają również przypadki wskazane w art. 435, 439 § 1, 440 i 455 k.p.k. Oprócz rozszerzenia granic rozpoznania środka odwoławczego (powyższe przypadki z art. 435, 439 § 1, 440 i 455 k.p.k.), nadmienić trzeba, że sąd odwoławczy może nie tylko rozszerzyć te granice, ale również je zawęzić do poszczególnych zarzutów lub uchybień podlegających uwzględnieniu z urzędu (bezwzględne

⁹ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 557

¹⁰ D. Świecki, *Komentarz do art. 433 k.p.k...., op. cit.*, s. 77.

¹¹ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 1428.

¹² D. Świecki, *Komentarz do art. 433 k.p.k...., op. cit.*, s. 77.

przyczyny odwoławcze), jeżeli rozpoznanie w tym zakresie jest wystarczające do wydania orzeczenia, a rozpoznanie pozostałych potencjalnych uchybień byłoby przedwczesne lub bezprzedmiotowe dla dalszego toku postępowania (art. 436 k.p.k.)¹³.

Na podstawie powyższych rozważań poniżej określone zostały czynniki mające wpływ na zakres orzekania sądu odwoławczego:

- 1) podmiot składający apelację i wskazywanie zarzutów
- 2) kierunek środka odwoławczego
- 3) reguły *ne peius*
- 4) rodzaje możliwych rozstrzygnięć (w tym ograniczenie w zakresie wyroków konsensualnych)
- 5) sytuacje, w których sąd odwoławczy orzeka z urzędu poza granicami środka odwoławczego.

Niektóre z najbardziej newralgicznych elementów z punktu widzenia ostatnich nowelizacji Kodeksu postępowania karnego zostaną szczegółowo opisane w dalszej części opracowania (podmioty składające apelację, zarzuty, reguły *ne peius*, rodzaje rozstrzygnięć sądu odwoławczego). Przed tym jednak warto przyjrzeć się dokładniej dokonany przez ustawodawcę zmianom art. 433 k.p.k., co przedstawia poniższa Tabela nr 1.

Data rozpoczęcia obowiązywania	Ustawa zmieniająca	Treść przepisu art. 433 k.p.k.
2016.04.15	Ustawa o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 11 marca 2016 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 437)	<p>§ 1. Sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę w granicach zaskarżenia, jeżeli w środku odwoławczym zostały wskazane zarzuty stawiane rozstrzygnięciu — i podniesionych zarzutów, uwzględniając treść art. 447 § 1-3, a w zakresie szerszym w wypadkach wskazanych w art. 435, art. 439 § 1, art. 440 i art. 455.</p> <p>§ 2. Sąd odwoławczy jest obowiązany rozważyć wszystkie wnioski i zarzuty wskazane w środku</p>

¹³ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, *op. cit.*, s. 559-560.

		odwoławczym, chyba że ustawa stanowi inaczej.
2015.07.01	Ustawa o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 27 września 2013 r. (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247 zm.)	§ 1. Sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę w granicach zaskarżenia i podniesionych zarzutów— środka odwoławczego , uwzględniając treść art.447§1-3, a w zakresie szerszym w wypadkach wskazanych w art.435 o—tyle, art—o—ile—ustawa—to—przewiduje. 439§1,art.440iart.455. § 2. Sąd odwoławczy jest obowiązany rozważyć wszystkie wnioski i zarzuty wskazane w środku odwoławczym, chyba że ustawa stanowi inaczej.
1998.01.01	Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 1997 Nr 89, poz. 555	§ 1. Sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę w granicach środka odwoławczego, a w zakresie szerszym o tyle, o ile ustawa to przewiduje. § 2. Sąd odwoławczy jest obowiązany rozważyć wszystkie wnioski i zarzuty wskazane w środku odwoławczym, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Tabela nr 1: Zmiany art. 433 k.p.k.

Źródło: Opracowanie własne

Treść przepisu art. 433 k.p.k. została w wyraźny sposób zmieniona dzięki nowelizacji z dnia 27 września 2013 r. Wówczas ustawodawca zrezygnował z wspomnianego wcześniej nieściśłego i wywołującego spory w doktrynie, pojęcia granic środka odwoławczego. W okresie od 1 lipca 2015 r. do 14 kwietnia 2016 r. sąd odwoławczy rozpoznawał sprawę w granicach zaskarżenia i podniesionych zarzutów, co oznacza, że ustawa lipcowa zwiększyła w tym zakresie wymogi formalne środka odwoławczego, bowiem każdy skarżący miał obowiązek sformułowania zarzutu w kierowanym środku odwoławczym. Co więcej obowiązek taki wynikał z ówczesnego brzmienia art. 427 § 1 k.p.k. (tj. odwołujący się powinien wskazać zaskarżone rozstrzygnięcie lub ustalenie, sformułować zarzuty stawiane rozstrzygnięciu lub ustaleniu, a także podać, czego się domaga). Ustawodawca również wyraźnie sprecyzował wypadki, w których sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę w szerszym zakresie, tj.:

- 1) art. 435 k.p.k. – dobrodziejstwo cudzego środka odwoławczego
- 2) art. 439 § 1 k.p.k.– bezwzględne przyczyny odwoławcze
- 3) art. 440 k.p.k.– rażąco niesprawiedliwość orzeczenia
- 4) art. 455 k.p.k.– poprawa błędnej kwalifikacji prawnej czynu.

Nowela lipcowa wprowadzała jednocześnie szerszy zakres pomocy prawnej, która mogła być świadczona również w zakresie sporządzania apelacji, o czym w dalszej części opracowania.

Przepis art. 433 k.p.k. w obecnym brzmieniu został wprowadzony nowelizacją z dnia 11 marca 2016 r. i obowiązuje od dnia 15 kwietnia 2016 r. Zauważyć można, że obecna jego treść inaczej określa granice rozpoznania sprawy. Dokonano w nim bowiem zmiany poprzez wykluczenie wymogu obligatoryjnego podnoszenia zarzutów, co jest konsekwencją zmiany w art. 427 § 1 k.p.k. i powrotu do zasad konstrukcji zarzutów, jakie obowiązywały przed datą 1 lipca 2015 r. Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 433 k.p.k. sąd odwoławczy rozpoznaje wniesioną apelację w granicach podniesionych zarzutów – o ile zostały postawione przez skarżącego (o czym w dalszej części opracowania).

3. Podmiot składający apelację i wskazywanie zarzutów

Zgodnie z art. 425 § 1 k.p.k. od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji przysługuje środek odwoławczy stronom oraz innym osobom wskazanym w przepisach ustawy, co oznacza, że w postępowaniu przygotowawczym stronami uprawnionymi do wnoszenia środków odwoławczych są podejrzany oraz pokrzywdzony a w postępowaniu sądowym oskarżyciel publiczny, oskarżyciel posiłkowy, oskarżyciel prywatny (jako strona czynna) oraz oskarżony (jako strona bierna). Pokrzywdzonemu wyjątkowo przysługuje apelacja od wyroku warunkowo umarzającego postępowanie wydanego na posiedzeniu (art. 444 k.p.k.). Odnosząc się do innych osób wskazanych w przepisach ustawy, prawo do wniesienia apelacji przysługuje także podmiotowi zobowiązanemu do zwrotu korzyści albo jej równowartości, o którym mowa w art. 91a k.p.k. (art. 444 § 2 k.p.k.) i właściciel przedsiębiorstwa zagrożonego przypadkiem, o którym mowa w art. 44a § 2 k.k. w zakresie decyzji procesowych odnoszących się do tego środka (art. 91b k.p.k.). Wspomnieć warto dodatkowo, że w procesie karnym mogą również występować strony nowe i strony zastępcze.

W tej części opracowania należy również wskazać, iż w przypadku apelacji od wyroku sądu okręgowego jako sądu I instancji, wymagane jest zgodnie z art. 446 § 1 k.p.k.

sporządzenie apelacji przez podmiot fachowy (przymus adwokacko-radcowski). *Ratio legis* tego przepisu sprowadza się do zagwarantowania odpowiedniego poziomu merytorycznego apelacji i ukierunkowania kontroli odwoławczej na uchybienia, które obrońca lub pełnomocnik zobowiązany jest przedstawić w formie zarzutów odwoławczych w sprawach skomplikowanych lub o dużym ciężarze gatunkowym, rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sąd okręgowy (art. 25 § 1 i 2 k.p.k.)¹⁴. W pozostałym zakresie nie jest wymagany przymus adwokacko-radcowski.

Obecna konstrukcja art. 427 § 1 k.p.k. oraz art. 433 § 1 k.p.k. skłania do wniosku, że zakres rozpoznania sprawy przez sąd odwoławczy zależy w pierwszej kolejności od tego jaki podmiot składa apelację, bowiem podmiot profesjonalny (oskarżyciel publiczny, obrońca, pełnomocnik) jest obowiązany sformułować zarzuty, zaś podmiot nieprofesjonalny składający apelację, tj. nieposiadający kwalifikacji zawodowych (oskarżony, oskarżyciel posiłkowy i oskarżyciel prywatny) może, aczkolwiek nie musi ich formułować. Jak wskazuje się w literaturze przedmiotu, o granicach kontroli odwoławczej decydują dwie okoliczności: podmiotowość skarżącego – podmiot profesjonalny czy nieprofesjonalny z uwagi na obowiązek wskazania zarzutów stawianych rozstrzygnięciu (art. 427 § 1 k.p.k.) oraz decyzja podmiotu nieprofesjonalnego o postawieniu lub nie zarzutów odwoławczych.

Z powyższych rozważań wynika, jaki podmiot przedkłada apelację oraz czy ma obowiązek przedstawiania zarzutów w środku odwoławczym. Nie sprawia problemów interpretacyjnych sytuacja, w której to zarzuty stawia podmiot profesjonalny. Sąd odwoławczy jest obowiązany rozważyć wszystkie wnioski i zarzuty wskazane w środku odwoławczym (art. 433 § 2 k.p.k.). O ile w środku odwoławczym zawarte zostaną zarzuty, mogą one, jak wskazuje się w orzecznictwie¹⁵, znaleźć się również w uzasadnieniu środka odwoławczego, a nie wyłącznie w jego *petitum*, choć pożądanym jest, aby środek odwoławczy był konstruowany w sposób przejrzysty, a więc grupował wszystkie zarzuty stawiane skarżonemu orzeczeniu w *petitum*.

Nie wydaje się również problematyczną z punktu widzenia interpretacji literalnego brzmienia przepisu art. 433 k.p.k. sytuacja, w której oskarżony występujący bez obrońcy w ogóle nie wskaże jakichkolwiek zarzutów. Wówczas, jak zgodnie podnosi się w literaturze¹⁶,

¹⁴ D. Świecki, *Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych. Komentarz i orzecznictwo*, Warszawa 2016, s. 276.

¹⁵ Wyrok SN z dnia 5 stycznia 2011 r., sygn. akt V KK 64/10, Legalis

¹⁶ D. Świecki, *Komentarz do art. 433 k.p.k...*, op. cit., Legalis; K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, *Komentarz do art. 433 k.p.k. (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), 2018, wyd. 8, s. 987-988.

sąd odwoławczy rozpozna wniesiony przez niego środek w całym zaskarżonym zakresie, podlega kontroli z uwzględnieniem wszystkich względnych przyczyn odwoławczych wymienionych w art. 438 k.p.k. (tzw. totalna kontrola odwoławcza), przy czym bezwzględne przyczyny odwoławcze wymienione w art. 439 k.p.k. brane są pod uwagę z urzędu niezależnie od granic zaskarżenia, podniesionych zarzutów i wpływu na treść orzeczenia.

Problem wyłania się jednak wówczas, kiedy podmiot nieprofesjonalny przedkłada apelację wraz ze sformułowanymi zarzutami. Wówczas sąd odwoławczy zmuszony jest dokonać właściwej interpretacji literalnego brzmienia przepisu art. 433 k.p.k. oraz właściwie go zastosować. Problem ten wydaje się aktualny i stosunkowo często podnoszony jest w literaturze¹⁷. Na tle obecnej redakcji art. 433 § 1 k.p.k. zasadniczy problem dotyczący granic kontroli środowiska odwoławczego powstanie wówczas, gdy sama strona niebędąca podmiotem profesjonalnym w środku odwoławczym postawi wydanemu orzeczeniu zarzuty. Zasadne jest wydaje się, że nie można poprzestać na wynikach wykładni językowej. Jak wskazuje się w literaturze „nie można kontroli odwoławczej realizować w sposób nierzetelny, nastawiony na procesową grę i uchybienia podmiotu niefachowego [...]”; strona musi mieć taki sam zakres kontroli odwoławczej gdy sporządzi zarzuty, a więc gdy w jej ocenie widzi pewne uchybienia i chce je opisać, jak i wtedy gdy takich uchybień nie potrafi określić. Za zasadne należy przyjąć stanowisko wyrażone przez J. Matrasa¹⁸, jakoby literalne brzmienie art. 433 § 1 k.p.k. było swoista pułapka procesową i jest nastawiony na zniechęcanie stron do stawiania w środkach odwoławczych zarzutów. Autor ten wskazuje również, że skoro podmiot niefachowy nie ma obecnie obowiązku stawiania zarzutów i w takim układzie zarzuty nie mogą wyznaczać granic kontroli wniesionego środka odwoławczego, granicą rozpoznania sprawy jest wówczas granica zaskarżenia niezależnie od tego, czy zarzuty zostały ujęte czy też nie.

Problematyka konieczności wskazywania w środku odwoławczym zarzutów przez wszystkich odwołujących się była od dawna osiłą sporów. W zakresie objętym niniejszym opracowaniem warto wskazać na wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród sędziów sądów odwoławczych w Polsce w ramach grantu badawczego realizowanego przez Katedrę Postępowania Karnego WP UwB. Ankietowani udzielili m.in. odpowiedzi na pytanie, czy każdy odwołujący się powinien wskazać w apelacji zarzuty. Odpowiedzi

¹⁷ Zob. J. Matras, *Komentarz do art. 433 k.p.k. (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, K. Dudka (red.), Warszawa 2018, s. 964-965.

¹⁸ J. Matras, *Komentarz do art. 433 k.p.k..., op. cit.*, s. 965.

udzieliło 143 ankietowanych, z czego 35,5% ankietowanych stanowią sędziowie sądów apelacyjnych, a 68,5% sędziowie sądów okręgowych.

Wykres nr 1. Powinność wskazania w apelacji zarzutów przez każdego odwołującego się – w ocenie sędziów

Źródło: Opracowanie własne

Jak wynika z powyższego zestawienia, zdecydowana większość sędziów, aż 83%, stoi na stanowisku, że każdy odwołujący się powinien wskazywać w apelacji zarzuty, bez względu na wagę i zawłość sprawy. Zdecydowanie mniej, 11% ankietowanych, wskazało, że są przeciwni takiemu rozwiązaniu, a jedynie 6% ankietowanych udzieliło odpowiedzi „trudno powiedzieć”.

W tym miejscu warto przytoczyć odpowiednie fragmenty uzasadnienia ustawy wrześnieowej, odnoszące się do kwestii konieczności podnoszenia zarzutów przez każdą osobę¹⁹. Zakładano, że każdy podmiot (a nie jedynie tzw. podmiot fachowy) skarżący orzeczenie wydane przez sąd pierwszej instancji powinien nie tylko wskazać zaskarżone rozstrzygnięcie lub ustalenie oraz podać, czego się domaga, ale także sformułować zarzuty stawiane rozstrzygnięciu (ówczesny art. 427 § 1 k.p.k.). Jak wskazywano w uzasadnieniu noweli lipcowej: „nie idzie przy tym o to, aby strona była zobowiązana do przedstawienia

¹⁹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 27 września 2013 r., Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII Kadencji, Druk Sejmowy nr 870.

tych zarzutów w precyzyjnej formie prawnej, odwołując się do enumeratywnie wymienionych przepisów ustawy (to jest określonych podstaw wymienionych w art. 439 k.p.k. lub w art. 438 k.p.k., w połączeniu z przepisami szczegółowo regulującymi tryb postępowania albo z przepisami części ogólnej lub szczególnej kodeksu karnego, czy innej ustawy karnej dodatkowej), a jedynie o to, aby wyartykułowała (choćby „własnymi słowami”) to, jakie, jej zdaniem, uchybienia obciążają zaskarżone orzeczenie". Argumentowano, iż pismo procesowe odpowiadające takim wymogom zdolny jest sporządzić praktycznie każdy obywatel, a jeśli jednak strona, działająca dotąd bez obrońcy, uzna, że z tych czy innych przyczyn nawet tak niewygórowanym wymogom nie będzie w stanie sprostać, będzie ona miała prawo złożyć wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu w celu dokonania określonej czynności procesowej (art. 80a § 2 k.p.k. w tym wypadku – do sporządzenia środka odwoławczego)²⁰. W tym celu wykreowano nowy system pomocy prawnej udzielanej z urzędu w toku tzw. "postępowania międzyinstancyjnego" (art. 444 § 3 i 4 k.p.k.). Zgodnie z uchylonym art. 80a k.p.k., na wniosek oskarżonego, który nie ma obrońcy z wyboru, prezes sądu, sąd lub referendarz sądowy wyznacza w postępowaniu sądowym obrońcę z urzędu, chyba że ma zastosowanie art. 79 § 1 lub 2 albo art. 80 (§ 1); Przepis § 1 zdanie pierwsze stosuje się odpowiednio do wyznaczenia obrońcy w celu dokonania określonej czynności procesowej w toku postępowania sądowego (§ 2); Na zarządzenie prezesa sądu o odmowie ponownego wyznaczenia obrońcy przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy, a na postanowienie sądu o odmowie ponownego wyznaczenia obrońcy - zażalenie do innego równorzędnego składu tego sądu (§ 3).

Po wejściu w życie noweli lipcowej, przez okres obowiązywania tej noweli (od 1 lipca 2015 r. do 15 kwietnia 2016 r., a zatem przez 9 miesięcy) każdy środek odwoławczy zawierał zarzuty stawiane zaskarżonemu rozstrzygnięciu i wówczas istotnie ograniczony był obowiązek przeprowadzania kontroli odwoławczej poza granicami zaskarżenia i podniesionych zarzutów. Zgodnie z zasadą dyspozytywności (jako refleksem zasady kontradyktoryjności), to strona powinna decydować o tym, w jakim zakresie i w aspekcie jakich uchybień, których dopuścił się według niej sąd *a quo*, powinna przebiegać kontrola odwoławcza. Działanie sądu *ad quem* „z urzędu” powinno mieć miejsce jedynie wówczas, gdy zakres i wzorzec kontroli zadysponowany przez stronę jest nie do pogodzenia z elementarnymi względami sprawiedliwości, albowiem nakazywałby zignorowanie błędów o wręcz fundamentalnym charakterze (stąd zobligowanie sądu odwoławczego do rozpoznania

²⁰ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 27 września 2013 r., Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII Kadencji, Druk Sejmowy nr 870, s. 98-99.

środka odwoławczego poza granicami zaskarżenia i podniesionych zarzutów w wypadkach wskazanych w art. 439 § 1 k.p.k. oraz w art. 455 k.p.k.) albo prowadził do wydania orzeczenia rażąco niesprawiedliwego (takie samo zobowiązanie nałożone w wypadku wskazanym w art. 440 k.p.k.), w tym także pod względem tzw. wewnętrznej sprawiedliwości orzeczenia (zobowiązanie związane z treścią art. 435 k.p.k.). W wypadku niestwierdzenia warunków z art. 435, art. 439 § 1, art. 440 i art. 455 k.p.k. sąd *ad quem* winien rozpoznać wniesiony środek odwoławczy ściśle w granicach zaskarżenia i podniesionych zarzutów. Tak więc raz jeszcze wypada wskazać, że na gruncie nowego stanu prawnego (wprowadzonego nowelą lipcową) dezaktualizacji ulegały poglądy o istnieniu po stronie sądu *ad quem* w każdej sprawie obowiązku dokonania tzw. totalnej kontroli odwoławczej (*argumentum ex art. 433 § 1 k.p.k.*).

Mając na uwadze powyższe wydaje się, iż ówczesne założenia Komisji Kodyfikacyjnej dotyczące noweli lipcowej korelują z opinią sędziów w zakresie stawiania zarzutów w apelacji przez wszystkich skarżących, a zatem pozostają aktualne.

4. Reguły *ne peius*

Reguły *ne peius* określone w art. 454 k.p.k., wraz z zakazem *reformationis in peius* określonym w art. 434 k.p.k., tworzą instytucje chroniące oskarżonego w postępowaniu odwoławczym i mają na celu zabezpieczenie zasady prawa do obrony oraz respektowanie zasady dwuinstancyjności postępowania²¹. Intencją ustawodawcy było stworzenie ograniczeń uprawnień sądu odwoławczego do pogorszenia sytuacji oskarżonego, w związku z tym, reguły te nakazują sądowi odwoławczemu w przypadku konieczności istotnego pogorszenia sytuacji oskarżonego (o czym dokładnie w dalszej części) uchylenie orzeczenia przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez sąd pierwszej instancji, który ponownie przeprowadzi postępowanie²².

Zgodnie z art. 454 k.p.k. (reguły *ne peius*) sąd odwoławczy nie może skazać oskarżonego, który został uniewinniony w pierwszej instancji lub co do którego w pierwszej instancji umorzono lub warunkowo umorzono postępowanie (§ 1) oraz nie może zaorzyść kary przez wymierzenie kary dożywotniego pozbawienia wolności (§ 3). Przepis ten odnosi się do postępowania apelacyjnego i wprowadza konkretne ograniczenia co do orzekania na

²¹Wyrok SN z dnia 10 grudnia 2002 r., sygn. akt IV KKN 642/99, Legalis

²²M. Klejnowska, *Ograniczenia sądu odwoławczego orzekającego w sprawie karnej po wniesieniu środka zaskarżenia*, Rzeszów 2008, s. 324.

niekorzyść oskarżonego, jeżeli wniesiony został środek odwoławczy na niekorzyść oskarżonego, co odróżnia reguły *ne peius* od zakazu *reformationis in peius* (art. 434 § 1 k.p.k.), który odnosi się do ograniczenia orzekania na niekorzyść oskarżonego w sytuacji, gdy nie wniesiono na jego niekorzyść środka odwoławczego (*a contrario* zgodnie z regułą *reformationis in peius* możliwe jest orzeczenie na niekorzyść w sytuacji, kiedy przynajmniej jeden środek zaskarżenia wniesiony został na niekorzyść oskarżonego).

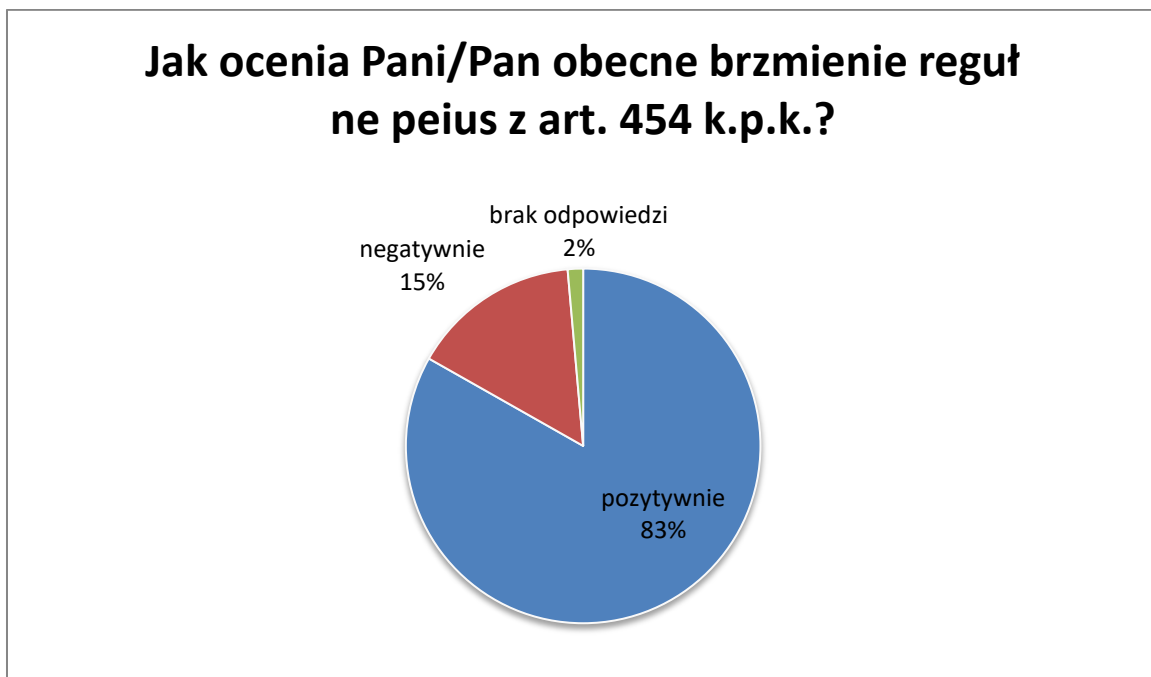
W konsekwencji zastosowania przepisu art. 454 k.p.k. w sytuacji, kiedy sąd odwoławczy uzna, że należy skazać oskarżonego, który został przez sąd I instancji uniewinniony albo postępowanie wobec niego umorzono lub warunkowo umorzono, jak również kiedy uzna, że należy orzec karę dożywotniego pozbawienia wolności, może jedynie uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. Wówczas sąd I instancji ponownie rozpoznając sprawę ma możliwość wydania wyroku skazującego, jak również wyroku orzekającego karę dożywotniego pozbawienia wolności (od którego będzie przysługiwała oskarżonemu po raz kolejny apelacja). Przepis art. 454 k.p.k. nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu kary surowszej aniżeli ta orzeczona w wyroku sądu I instancji w sytuacji (oprócz wspomnianej kary dożywotniego pozbawienia wolności), kiedy został wniesiony środek odwoławczy na niekorzyść.

Ustawodawca nowelą lipcową uchylił § 2 przepisu art. 454 k.p.k., który stanowił, iż sąd odwoławczy może orzec surowszą karę pozbawienia wolności tylko wtedy, gdy nie zmienia ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku. W ten sposób poszerzenie możliwości prowadzenia postępowania dowodowego przed sądem *ad quem* i reformatoryjnego orzekania przez tenże sąd, nie przyniesie oczekiwanego efektu, jeśli w przypadku apelacji na niekorzyść utrzymane zostaną wszystkie dotychczasowe zakazy *ne peius* (uznano, że zmiana ta obniża gwarancje procesowe oskarżonego, nie narusza jednak ani standardów konwencyjnych ani standardów konstytucyjnych)²³. O ile ustawodawca nowelą kwietniową powrócił do brzmienia wielu przepisów sprzed nowelizacji lipcowej, to kształt postępowania odwoławczego nie uległ większym zmianom (oprócz istotnej zmiany w postaci wyeliminowania konieczności stawiania zarzutów przez każdego skarżącego). Ustawodawca uznał, iż należy zachować zasadnicze zręby apelacyjno-reformatoryjnego modelu postępowania, którego niewątpliwą zaletą jest zapewnienie sądowi odwoławczemu odpowiednich warunków do merytorycznego rozpoznania sprawy, co powoduje, że może on

²³Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 27 września 2013 r., Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII Kadencji, Druk Sejmowy nr 870, s. 95.

orzekać reformatoryjnie²⁴. Z tego też względu zaaprobowano również uchylenie art. 454 § 2 k.p.k. W uzasadnieniu noweli kwietniowej podnoszono, iż w razie stwierdzenia podniesionej w środku odwoławczym lub z urzędu rażącej niesprawiedliwości orzeczenia, sąd odwoławczy – w ramach swych uprawnień do przeprowadzania postępowania dowodowego z urzędu na tych samych zasadach co sąd *a quo* powinien w razie potrzeby przeprowadzić niezbędne dowody pozwalające na wydanie w drugiej instancji orzeczenia usuwającego ową rażącą niesprawiedliwość. Ma ku temu takie same możliwości jak sąd pierwszej instancji (por. art. 452 k.p.k.), a wydanie rozstrzygnięcia merytorycznego zapobiegnie bezzasadnemu przedłużaniu się postępowania karnego, bowiem w przeciwnym wypadku sprawę musiałby bowiem od początku ponownie prowadzić sąd pierwszej instancji²⁵.

Mając na uwadze powyższe zapytano sędziów w ankiecie jak oceniają obecne brzmienie reguł *ne peius* z art. 454 k.p.k., zaś ich odpowiedzi obrazuje poniższy Wykres nr 2.

Wykres nr 2. Ocena obecnego brzmienia reguł *ne peius* z perspektywy sędziów

Źródło: Opracowanie własne

²⁴Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 8 stycznia 2016 r. Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej VIII kadencji, Druk Sejmowy nr 207, s. 7

²⁵Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 8 stycznia 2016 r. Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej VIII kadencji, Druk Sejmowy nr 207, s. 10.

Jak wynika z powyższego wykresu, zdecydowana większość sędziów - 83%, pozytywnie ocenia zmiany w zakresie reguł *ne peius*. Natomiast 15% ankietowanych wskazało, że negatywnie ocenia te zmiany, zaś 2% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi na żadną z podanych odpowiedzi (pozytywnie/negatywnie), co należy interpretować jako odpowiedź „trudno powiedzieć/nie mam zdania”.

Powyższe koreluje z odpowiedzią na ogólne pytanie, czy wprowadzone modelowe zmiany wprowadziły istotne różnice w funkcjonowaniu postępowania odwoławczego, bowiem zdecydowana większość sędziów oceniając praktykę stosowania przepisów dotyczących postępowania odwoławczego w stosunku do praktyki stosowania przepisów w brzmieniu sprzed omawianych nowelizacji, tj. 71% ankietowanych, udzieliło odpowiedzi twierdzącej, 16% przeczącej, zaś 17% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź trudno powiedzieć.

5. Rozstrzygnięcia sądu odwoławczego

Sąd drugiej instancji, mając na względzie art. 437 § 1 i 2 k.p.k. jako sąd odwoławczy od orzeczeń I instancji, wydaje orzeczenia trojakiemu rodzajowi, tj. aprobacyjne, kasatoryjne i reformatoryjne, a mianowicie:

- 1) utrzymuje zaskarżone orzeczenie w mocy (orzeczenie aprobacyjne);
- 2) zmienia zaskarżone orzeczenie i orzeka odmiennie co do istoty, tj. uniewinnia oskarżonego albo zmienia karę, środki karne, środki zabezpieczające bądź inne środki lub poprawia kwalifikację prawną czynu (orzeczenie reformatoryjne);
- 3) uchyla zaskarżony wyrok a następnie umarza postępowanie (orzeczenie kasatoryjne);
- 4) uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę sądowi I instancji do ponownego rozpoznania, a w trybie przyspieszonym przekazuje sprawę prokuratorowi w celu prowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych (orzeczenie kasatoryjne).

Mając na uwadze powyższe rodzaje orzeczeń, poczynić należy kilka istotnych uwag. Po pierwsze, zgodnie z art. 437 § 1 k.p.k. po rozpoznaniu środka odwoławczego sąd orzeka o utrzymaniu w mocy, zmianie lub uchyleniu zaskarżonego orzeczenia - w całości lub w części. Skoro bowiem orzeczenie można zaskarżyć w całości lub w części (art. 425 § 2zd. 1 k.p.k.),

to rozstrzygnięcie o utrzymaniu w mocy odnosi się do granic zaskarżenia²⁶. Sąd odwoławczy może zatem wydać wyrok, w którym jednocześnie utrzyma częściowo w mocy wyrok sądu pierwszej instancji, częściowo go zmieni i jeszcze w części uchyli (przykładowo w sytuacji kiedy sprawa złożona jest podmiotowo i określone punkty orzeczenia dotyczą rozstrzygnięcia w stosunku do poszczególnych oskarżonych).

Po drugie, zaznaczyć warto, że możliwa jest zmiana orzeczenia, mimo iż skarżący wniósł o jego uchylenie i nie jest to przekroczeniem granic środka odwoławczego²⁷.

Po trzecie, zgodnie z art. 437 § 2zd. 2k.p.k., uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania może nastąpić wyłącznie w wypadkach wskazanych w art. 439 § 1 k.p.k. (bezwzględne przyczyny odwoławcze), art. 454k.p.k. (reguły *ne peius*) lub jeżeli jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości (np. ujawnienie nowych faktów po wydaniu orzeczenia przez sąd pierwszej instancji wskazujących na to, że skazany jest niewinny). Sprawa kierowana jest wówczas do sądu właściwego rzeczowo i miejscowo do rozpoznania sprawy.

W związku z tym, iż przedmiotem zaskarżenia może być również samo uzasadnienie orzeczenia, warto nadmienić, iż nie można uchylić wyroku z tego powodu, że jego uzasadnienie nie spełnia wymogów określonych w art. 424 k.p.k.²⁸.

Odniesić się wypada również do możliwości zaskarzania wyroków wydanych w trybach konsensualnych i możliwości orzekania w tym zakresie. Zgodnie bowiem z art. 447 § 5 k.p.k. podstawą apelacji nie mogą być zarzuty określone w art. 438 pkt 3 i 4 k.p.k., związane z treścią zawartego porozumienia, o którym mowa w art. 343, art. 343a i art. 387 k.p.k., tj. nie należy podnosić zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, jeżeli mógł on mieć wpływ na treść tego orzeczenia (art. 438 pkt 3 k.p.k.) oraz zarzutu rażącej niewspółmierności kary, środka karnego, nawiązki lub niesłusznego zastosowania albo niezastosowania środka zabezpieczającego, przepadku lub innego środka (art. 438 pkt 4 k.p.k.). Brak możliwości zaskarzania za pomocą wskazanych zarzutów wyroków zapadłych w trybach konsensualnych budzi wiele kontrowersji. Przyjmując bowiem, że podstawowym celem postępowania apelacyjnego jest naprawienie wszystkich błędów, popełnionych zarówno przez sąd, jak i przez strony, przy czym chodzi zarówno o błędy natury prawnej, jak i faktycznej, bez wątplenia ostatnie nowelizacje znacznie ograniczyły zakres kontroli

²⁶ Art. 437 KPK red. Skorupka 2019, wyd. 31/D. Świecki;

²⁷ Wyr. SN z 14.9.2005 r., IV KK 160/05, OSProk. i Pr. 2007, Nr 2, poz. 11, KZS 2006 nr 6, poz. 20, KZS 2006 nr 6, poz. 47, KZS 2007 nr 2, poz. 28, OSNwSK 2005 nr 1, poz. 1659, Legalis;

²⁸ Wyr. SA w Krakowie z 23.11.2004 r., II AKa 235/04, KZS 2004, Nr 12, poz. 38.

wyroków sądu pierwszej instancji wydanych w wyniku porozumień, o których mowa w art. 343, art. 343a oraz art. 387 k.p.k.²⁹.

Badania realizowane w ramach grantu badawczego dotyczyły również kwestii oceny sędziowskiej ograniczenia możliwości zaskarżania wyroków konsensualnych. Niemalże dwukrotnie więcej ankietowanych, tj. 63%, udzieliło odpowiedzi, iż negatywnie oceniają tę regulację, pozytywnie ocenia ją natomiast 34% ankietowanych, natomiast 3% ankietowanych nie ma w tym zakresie zdania.

Końcowo zaznaczyć wypada, że ustawodawca dążył do zredukowania możliwości orzekania kasatoryjnego na rzecz orzekania reformatoryjnego. Ustawodawca tak zmodyfikował kształt postępowania odwoławczego, aby zwiększyć liczbę wydawanych przez sąd odwoławczy orzeczeń o charakterze reformatoryjnym i zmniejszyć ilość orzeczeń kasatoryjnych, co miało na celu przeciwdziałanie przewlekłości postępowania karnego. Ustawodawca uznał bowiem, że orzeczenia kasatoryjne są głównym powodem przewlekłości postępowania i aby zabezpieczyć orzekanie reformatoryjne, wprowadził m.in. skargę na wyrok sądu odwoławczego (inaczej zwana również skargą przeciwkasatoryjną) i dokonał modyfikacji w zakresie brzmienia art. 437 § 2 k.p.k. Przepis art. 437 §2 zd. 2 k.p.k. wskazuje bowiem, że chylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania może nastąpić wyłącznie w wypadkach wskazanych w art. 439 § 1 k.p.k., art. 454 k.p.k. lub jeżeli jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości. Wynika z tego, iż orzeczenie kasatoryjne możliwe jest wyłącznie wówczas gdy:

- 1) wystąpią bezwzględne przyczyny odwoławcze;
- 2) zachodzi ograniczenie *ne peius* i w celu wydania ewentualnego niekorzystnego rozstrzygnięcia (skazanie, kara dożywotniego pozbawienia wolności) sąd odwoławczy przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji;
- 3) istnieje konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości.

Również tego zakresu dotyczyły przeprowadzone badania ankietowe wśród sędziów. Okazało się bowiem, że zdecydowana większość sędziów uważa, iż regulacja art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. realnie ogranicza możliwość orzekania kasatoryjnego przez sąd odwoławczy (78%), mniejszość uznała, iż regulacja ta nie ogranicza orzekania kasatoryjnego (11%), a część wskazała na odpowiedź „trudno powiedzieć” (11%).

²⁹ K. Szczęsny, *Zaskarżalność wyroków wydanych w ramach porozumień procesowych – wybrane aspekty*, Białostockie Studia Prawnicze 2018 vol. 23 nr 1, s. 215

6. Zakończenie

Podsumowując powyższe rozważania dotyczące poszczególnych elementów wpływających na zakres orzekania sądu odwoławczego należy poczynić kilka konkluzji.

Po pierwsze, należy pozytywnie ocenić ogólny kierunek przyjęty przez ustawodawcę odnośnie kształtu postępowania odwoławczego i zakresu rozpoznawania apelacji. W tym zakresie warto podkreślić wynik otrzymany w wyniku przeprowadzonych badań ankietowych. Zdecydowana większość (71%) sędziów udzielających odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety stwierdziła, iż modelowe zmiany Kodeksu postępowania karnego w zakresie postępowania odwoławczego wprowadziły istotne różnice w funkcjonowaniu postępowania odwoławczego w stosunku do modelu jaki obowiązywał wcześniej. Co więcej, co również istotne, większość (41%) sędziów pozytywnie ocenia model postępowania odwoławczego ukształtowany nowelizacjami k.p.k. z 1 lipca 2015 r. i 15 kwietnia 2016 r. w stosunku do poprzedniego modelu (obowiązującego do 30 czerwca 2015). Natomiast 31% ankietowanych negatywnie ocenia te zmiany, zaś 28% ankietowanych nie ma w tym zakresie zdania.

Po drugie, powyższa ocena sędziów niewątpliwie zdeterminowana jest negatywną oceną poszczególnych elementów wpływających na zakres rozpoznania sprawy przez sąd odwoławczy. Z rozważań poczynionych w niniejszym opracowaniu wynika, iż niektóre elementy, które wpływają na zakres orzekania sądu, a jednocześnie istotnie wpływają na model postępowania odwoławczego, m.in. problematyka reprezentacji procesowej stron procesowych, składania apelacji przez określony podmiot, wskazywania w niej zarzutów, zaskarżania wyroków zapadłych w trybach konsensualnych za pomocą zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, jeżeli mógł on mieć wpływ na treść tego orzeczenia oraz zarzutu rażącej niewspółmierności kary, wywołują wiele kontrowersji i są negatywnie oceniane przez część przedstawicieli doktryny oraz praktykujących przedstawicieli judykatury, co potwierdza postawioną na wstępie opracowania tezę.

Najbardziej newralgiczną kwestią, która wynika z poczynionych w opracowaniu rozważań, jest problematyka podmiotu składającego apelację i związana z tym problematyka wskazywania zarzutów. Ponownie warto w tym miejscu przytoczyć wynik badania ankietowego, gdzie 83% sędziów stoi na stanowisku, że każdy odwołujący się powinien

wskazywać w apelacji zarzuty, bez względu na wagę i zawłość sprawy. Nie ulega wątpliwości, że konieczność zawierana w apelacji zarzutów usprawniłaby postępowanie odwoławcze, przyspieszyłaby postępowanie, jak również wpisywałaby się w przyjętą przez ustawodawcę ideę usprawniania i skracania okresu trwania postępowania. Zaaprobować w tym kontekście wypada rozwiązanie zawarte w uchylonym art. 80a k.p.k. umożliwiającą reprezentację procesową stron procesowych w zakresie sporządzania apelacji negatywnie ocenić uchylenie tej regulacji. Apelacja sporządzana przez podmiot fachowy zawierałaby z zasady prawidłowo skonstruowane zarzuty. Jak wynika z poczynionych rozważań i przeprowadzonych badań, również brak możliwości zaskarżania wyroków wydanych w trybach konsensualnych należy ocenić negatywnie. Podnoszone w doktrynie liczne negatywne opinie w tym zakresie korelują z opinią sędziów, którzy niejednokrotnie w swojej praktyce napotykały apelacje ukierunkowane na błędne ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę orzeczenia, czy rażąco niewspółmierność kary.

Mając na uwadze powyższe, uzasadnione jest konkluzja, iż niektóre uregulowania dotyczące zakresu orzekania przez sąd odwoławczy niewystarczająco spełniają standardy rzetelnego procesu.

BIBLIOGRAFIA

1. LITERATURA:

- 1) Boratyńska K.T., Czarnecki P. *„Komentarz do art. 433 k.p.k. (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Sakowicz A. (red.), 2018, wyd. 8.*
- 2) Cieślak M., *Podstawowe pojęcia dotyczące rewizji według k.p.k.*, Palestra, nr 9/1960;
- 3) Doda Z., *Konstrukcja granic środka odwoławczego w polskim prawie karnym procesowym*, Krakowskie Studia Prawnicze, nr 8/1975.
- 4) Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014.
- 5) Kaftal A., *System środków odwoławczych*, Warszawa 1972.
- 6) Klejnowska M., *Ograniczenia sądu odwoławczego orzekającego w sprawie karnej po wniesieniu środka zaskarżenia*, Rzeszów 2008.

- 7) Klejnowska M., *Ograniczenia sądu odwoławczego orzekającego w sprawie karnej po wniesieniu środka zaskarżenia*, Rzeszów 2008.
- 8) Matras J., *Komentarz do art. 433 k.p.k. (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Dudka K. (red.), Warszawa 2018.
- 9) Szczęsny K., *Zaskarżalność wyroków wydanych w ramach porozumień procesowych – wybrane aspekty*, Białostockie Studia Prawnicze 2018 vol. 23 nr 1.
- 10) Świecki D., *Komentarz do art. 433 k.p.k. (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Skorupka J. (red.), Warszawa 2016, Legalis
- 11) Świecki D., *Komentarz do art. 433 k.p.k. 433 (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Świecki D. (red.), Warszawa 2015.
- 12) Świecki D., *Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych. Komentarz i orzecznictwo*, Warszawa 2016.
- 13) Waltoś S., Hofmański P., *Proces Karny*, Warszawa 2013.
- 14) Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016.
- 15) Zabłocki S., *Postępowanie odwoławcze w nowym Kodeksie postępowania karnego. Komentarz praktyczny*, Warszawa 1997.

2. INNE:

- 1) Ustawa z dnia 27 września 2013 r., o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego i innych ustaw, Dz.U. z 2013 r. poz. 1247 zm.
- 2) Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2016 poz. 437.
- 3) Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 8 stycznia 2016 r. Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej VIII kadencji, Druk Sejmowy nr 207.
- 4) Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 27 września 2013 r., Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII Kadencji, Druk Sejmowy nr 870.
- 5) Wyr. SN z 14.9.2005 r., IV KK 160/05, OSProk. i Pr. 2007, Nr 2, poz. 11, KZS 2006 nr 6, poz. 20, KZS 2006 nr 6, poz. 47, KZS 2007 nr 2, poz. 28, OSNwSK 2005 nr 1, poz. 1659, Legalis.
- 6) Wyrok SA w Krakowie z dnia 23 listopada 2004 r., sygn. akt II AKa 235/04, KZS 2004, Nr 12, poz. 38.

- 7) Wyrok SN z dnia 10 grudnia 2002 r., sygn. akt IV KKN 642/99, Legalis. Wyrok SN z
- 8) dnia 5 stycznia 2011 r., sygn. akt V KK 64/10, Legalis.
- 9) Wyrok SN z dnia 12 kwietnia 2001 r., III KKN 354/00, Legalis.